

KSIĘGA ABSTRAKTÓW

BADANIA W SEKTORZE KULTURY

DOSTĘPNOŚĆ

17-18.11 2022, KRAKÓW

www.badania.kultura.uj.edu.pl

Organizator

Współorganizator

Patronat Honorowy

Wsparcie merytoryczne

Wsparcie merytoryczne i finansowe

Wsparcie finansowe

Partnerzy

Patronat medialny

BADANIA W SEKTORZE KULTURY

DOSTĘPNOŚĆ

Spis treści

SESJA I TEATR DOSTĘPNY	4
Proces wdrażania dostępności i organizacja spektakli z uwzględnieniem potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Studium przypadku samorządowej artystycznej instytucji kultury w Krakowie	5
Teatr dostępny: od efektu do afektu	6
Dostępność architektoniczna Teatru Dramatycznego im. Aleksandra Węgierki w Białymstoku	7
Teatr migrantów – teatr dla migrantów	8
Scena otwarta. Dostępność jako proces twórczy	9
SESJA II MUZEUM DOSTĘPNE	10
Negocjacje na temat koncepcji muzeum dostępnego. Refleksje wynikające z projektu badawczego "Społeczna odpowiedzialność publicznych instytucji kultury – przykład muzealnictwa"	11
Zarządzanie dostępnością – wyzwania, dylematy, sposoby działania na przykładzie Muzeum Emigracji w Gdyni	12
Dostępność informacyjno-komunikacyjna w przestrzeni muzealnych wystaw – między teorią a praktyką	13
Zarządzanie usługami kulturalnymi w kontekście dostępności na przykładzie Muzeum Armii Krajowej w Krakowie	14
Osoby ze szczególnymi potrzebami w przestrzeni muzeum – wybrane problemy w zarządzaniu różnorodnością. Studium przypadku	15
SESJA III JAKIEJ DOSTĘPNOŚCI POTRZEBUJEMY?	16
Dostępność instytucji kultury w kontekście przemian w zachowaniach uczestników kultury wynikających z wirtualizacji życia społeczno-gospodarczego	17
Dekonstrukcja wizualności – o błędach „specjalnego” podejścia do uczestnictwa osób niewidomych w kulturze wizualnej. Wyimki z własnych doświadczeń animacyjno-badawczych	19
Przeprojektowywanie rzeczywistości – skuteczne i nieskuteczne działania instytucji kultury w obszarze dostępności	20
Tu zaczynają się schody	21

BADANIA W SEKTORZE KULTURY

DOSTĘPNOŚĆ

SESJA IV WDRAŻANIE DOSTĘPNOŚCI	22
Lex specialis derogat legi generali, czyli w jaki sposób Ustawa o ochronie zabytków i Ustawa o muzeach wpływają na realizację zapisów Ustawy o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami w działalności muzeów na podstawie działań w Muzeum Zamkowym w Malborku	23
Idea zarządzania talentami a polityka różnorodności w świetle badań własnych	24
Od dostępności do inkluzywności. Cricoteka otwarta – studium przypadku	25
Dostępność: zmiana w instytucji, zmiana na widowni na przykładzie 10. Edycji Festiwalu Kultury bez Barrier	26
SESJA V TWORZENIE DOSTĘPNYCH TREŚCI	27
Uwarunkowania dostępności kina i ograniczenia narzędzi niwelowania barier dla osób starszych na przykładzie aplikacji „Kino dostępne”	28
Wyzwania audiodeskrypcji zabytkowej architektury na przykładzie projektu Multisensoryczne UNESCO oraz Królewski Biecz. Studium przypadku	29
MocNI – dostępne podcasty. O praktyce badań włączających i tworzeniu treści dostępnych i ciekawych dla osób z niepełnosprawnością intelektualną	30
Praktyczne rozwiązania dostępnościowe na przykładzie wydarzenia „Dotknij Kultury”	31
SESJA VI JAK ZADBAĆ O SZCZEGÓLNE POTRZEBY?	32
Wolontariat a dostępność. Oczekiwania wolontariuszy i wyzwania organizacji	33
Jak prowadzić badania odbiorców instytucji kultury ze szczególnymi potrzebami? – praktyczne wskazówki	35
Barriere mentalne i psychologiczne w uczestnictwie w kulturze	36
Pułapki (nie) dostępności instytucji kultury – czyli o konieczności badania potrzeb osób z niepełnosprawnościami	38

**BADANIA
W SEKTORZE
KULTURY**

DOSTĘPNOŚĆ

SESJA I TEATR

DOSTĘPNY

Proces wdrażania dostępności i organizacja spektakli z uwzględnieniem potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Studium przypadku samorządowej artystycznej instytucji kultury w Krakowie

lic. Hanna Stawczyk
Uniwersytet Jagielloński
e-mail: hania.stawczyk@gmail.com

Oferta kulturalna dla osób z niepełnosprawnościami powinna być dopasowana do oczekiwań odbiorców, ale też dostosowana do ich szczególnych potrzeb. Celem niniejszego wstąpienia jest rozpoznanie, jakie wyzwania wiążą się z przygotowaniem spektaklu z uwzględnieniem potrzeb osób z niepełnosprawnościami. W literaturze przedmiotu brakuje pozycji, która bezpośrednio poruszałaby temat zarządzania dostępnością spektakli teatralnych oraz pozycji, w których dokonywana jest pogłębiona analiza dostępności konkretnej instytucji artystycznej. Prezentowane studium przypadku uzupełnia tę lukę badawczą i stanowi początek badań w tym obszarze. W ramach badań dokonano analizy zasobów ludzkich, rzeczowych, finansowych i informacyjnych samorządowej artystycznej instytucji kultury w Krakowie oraz rozpoznano, które z nich są niezbędne by przygotować spektakl z uwzględnieniem osób z niepełnosprawnościami. Zbadano, jak instytucja zarządza dostępnością i stara się odpowiadać na potrzeby osób z niepełnosprawnościami. W pracy zostały postawione następujące pytania badawcze: Czy i dlaczego organizacja spektaklu z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych wymaga dodatkowych nakładów finansowych, a jeśli tak, to jakiego rzędu są to finanse? Kto jest zaangażowany w tworzenie spektaklu? Czy i dlaczego (i jaki?) potrzebny jest dodatkowy sprzęt do zrealizowania spektaklu? Jakie zasoby są wykorzystywane w komunikacji z odbiorcą? W celu przybliżenia problemu dokonano analizy danych zastanych oraz przeprowadzono wywiad pogłębiony z koordynatorką dostępności instytucji artystycznej. W badaniach rozpoznano wyzwania wiążące się z realizacją spektaklu teatralnego. Na podstawie badań wysnuto wnioski, iż organizacja jest w procesie ciągłego polepszania swoich zasobów i największy nacisk kładzie na zasoby ludzkie.

Teatr dostępny: od efektu do afektu

mgr Daria S. Nielsen
Uniwersytet Łódzki i Stockholm University
e-mail: daria.s-nielsen@teater.su.se

Ograniczanie barier w dostępności teatru można rozumieć wielorako: jako barier fizycznych, finansowych, związanych z edukacją, ale też emocjonalnych. W teatrze szukamy nowych odbiorców, zastanawiamy się, jak przekonać ich do częstszych wizyt, jak skutecznie zaprosić tych, którzy z teatru zdają się wykluczeni. Jednak szczególnie ten ostatni cel rzadko jest realizowany z sukcesem. Polityka kulturalna, grantodawcy i organizatorzy wymagają od teatru realizowania konkretnych, często mierzalnych, celów. Ta potrzeba jest zrozumiała z ekonomicznego punktu widzenia: pozwala sprawdzić, czy środki (często publiczne) zostały wydane we właściwy sposób. Ale jednocześnie takie myślenie o teatrze stawia jego użyteczność na piedestale, a gubi teatr jako jedną z „pięknych promieniujących rzeczy” (Goldman 2006), do jakich doświadczania mamy prawo. Na pewno każdy z nas ma w pamięci ten moment, gdy podczas przedstawienia dzieje się coś wyjątkowego, co sprawia, że czujemy, że dotykamy sztuki naprawdę. Niektórzy nazywają to utopijnymi performatywami (Dolan 2005), inni doświadczeniem transcendencji (Skjoldager-Nielsen 2018), afektem (Clough 2007) albo doświadczeniem piękna (Jørgensen 2021). Skupienie się na mierzalnych rezultatach może sprawić, że to, co w teatrze wyjątkowe może zostać zapomniane. W swoim wystąpieniu skupię się na *theatre talks*, czyli metodzie badania i rozwoju publiczności (S. Nielsen 2019), w kontekście dostępności doświadczenia teatralnego. Zastanowię się, w jaki sposób projekty rozwoju publiczności mogą wspierać odbiorców, zwłaszcza z grup wykluczonych, w doświadczaniu teatru. Moim celem jest zwrócenie uwagi na niemierzalne efekty uczestniczenia w wydarzeniach teatralnych, do których nie zawsze sami odbiorcy mają dostęp. Podstawę teoretyczną będą stanowiły rozważania nt. afektu (Clough 2007, Thompson 2009, Reason 2019).

Dostępność architektoniczna Teatru Dramatycznego im. Aleksandra Węgierki w Białymstoku

dr Martyna Faustyna Zaniewska
Teatr Dramatyczny im. Aleksandra Węgierki w Białymstoku
Uniwersytet w Białymstoku
e-mail: mzaniewska@dramatyczny.pl

Przedmiotem wystąpienia będzie analiza dostępności architektonicznej budynku Teatru Dramatycznego im. Aleksandra Węgierki w Białymstoku. Obiekt ten został wybudowany w okresie przedwojennym – w roku 1938. Po zniszczeniach wojennych odbudowany w 1948 roku. Od tamtej pory budynek nie przechodził generalnej modernizacji. Na przełomie lat 80. i 90. do istniejącej bryły dobudowano dwie przybudówki, które dziś – podobnie jak zasadnicza część obiektu – nie spełniają wymagań stawianych obiektom publicznym.

Rozpoczęty w 2021 roku gruntowny remont Teatru Dramatycznego jest doskonałą okazją, aby zapewnić dostępność obiektu dla osób ze szczególnymi potrzebami. Czy jednak jest to w pełni możliwe? Czy da się całkowicie dostosować zabytkowy obiekt do wymogów ustawy o dostępności? W jaki alternatywny sposób zapewnić dostępność w budynkach, których konstrukcja nie może ulec zasadniczym zmianom? Na te pytania spróbuję odpowiedzieć w swoim wystąpieniu.

Przedstawię również wyniki audytu dostępności architektonicznej budynku Teatru. Analizę, na zlecenie instytucji, przeprowadziła Fundacja Integracja. Organizacja zbadała projekt wykonawczy modernizacji i sformułowała kluczowe wnioski wraz z rekomendacjami. Najważniejsze z nich zostaną przedstawione w wystąpieniu. Będą one zbiorem praktyk, z których w przyszłości być może zechcą skorzystać także inne instytucje kultury.

Teatr migrantów – teatr dla migrantów

dr hab. Karolina Prykowska-Michalak, prof. UŁ
Uniwersytet Łódzki
e-mail: karolina.prykowska@uni.lodz.pl

Badanie teatru migranckiego, czy teatru dla migrantów rozpoczęło się w Niemczech od badań nad dostępnością oferty instytucji kultury dla współczesnego społeczeństwa. Wtedy okazało się, że polityka kulturalna realizowana w hasło: kultura dla wszystkich, jest utopią. Dziś badania nad teatrem migrackim w Niemczech są cennym źródłem refleksji krytycznej oraz budują nowe konteksty badań interkulturowych, które należy poznać i wykorzystać. Teatr migrantów to jedno z ważnych społecznie, politycznie i etycznie zjawisk, które pozostają poza głównym nurtem debat teatralnych w Polsce. Warto zająć się nim z co najmniej trzech powodów. Po pierwsze, teatr dawnych i obecnych polskich migrantów współtworzy dziedzictwo kulturowe i poszerza jego granice. Po drugie, w dynamicznie rozwijających się od kilku dekad badaniach kulturowych nad teatrem migrantów wypracowane zostały rozmaite kategorie i typologie, które nie były wykorzystywane na szerszą skalę w pracach dotyczących polskiego teatru emigracyjnego. Po trzeciej, badania nad polityką kulturalną krajów, w których liczba migrantów wzrasta, stanowiąc mogą ważne źródło inspiracji w chwili, gdy także w Polsce migrantów przybywa. Pytanie badawcze jakie postawiłam sobie analizując doświadczenia teatru migrackiego w Niemczech dotyczy warunków dostępności, udziału migrantów w różnych inicjatywach teatralnych od stricte instytucjonalnych po amatorskie. Przedstawione refleksje i wyniki naukowych badań są częścią trwającego projektu naukowego „Teatralne dziedzictwo polskich migrantów”.

Scena otwarta. Dostępność jako proces twórczy

mgr Katarzyna Peplinska-Pietrzak
Teatr im. Wilama Horzycy
e-mail: peplinska.katarzyna@gmail.com

Polskie teatry coraz częściej otwierają się na potrzeby osób z niepełnosprawnością. Większość tych zmian dotyczy jednak widowni, a sama scena zbyt często pozostaje zamknięta na twórczość artystów z niepełnosprawnością. Sztuka tworzona przez nich wciąż zbyt często jest traktowana jako forma terapii zajęciowej i działalność amatorska. W wystąpieniu chcę przyrzeć się strategiom, dzięki którym dostępność staje się integralną częścią procesu twórczego, zwiększającego otwartość teatrów na różnorodność ciał, języków i wrażliwości. Jako studium przypadku wybrałam realizowane przeze mnie we współpracy z osobami niewidomymi i g/Głuchymi projekty artystyczne: "Zmysły w ruchu. Model choreografii dla osób niewidomych" oraz "Scena otwarta. Samorzecznicy w teatrze". Opowiem o wybranych przez nas metodach twórczych i strategiach, których celem było opracowanie modelu działań zwiększających dostępność profesjonalnej edukacji teatralnej. Jednym z jej efektów ma być zwiększenie reprezentacji twórców z niepełnosprawnością w zawodowych teatrach. Opowiem o wybranych zagadnieniach uwzględnionych w modelu takich jak: 1. Audiodeskrypcja jako zmysł języka i narzędzie twórcze 2. Włączające działania multisensoryczne 3. Dobra i skuteczna komunikacja w grupie o różnorodnych potrzebach – dobre praktyki dla twórców/czyń i osób prowadzących warsztaty. Przedstawię wyniki badań prowadzonych przez ewaluatorki, które wykorzystały metodę obserwacji, obserwacji uczestniczącej, wywiadu indywidualnego i wywiadu grupowego.

**BADANIA
W SEKTORZE
KULTURY**

DOSTĘPNOŚĆ

SESJA II MUZEUM

DOSTĘPNE

Negocjacje na temat koncepcji muzeum dostępnego. Refleksje wynikające z projektu badawczego "Społeczna odpowiedzialność publicznych instytucji kultury – przykład muzealnictwa"

mgr Marianna Otmianowska
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
Muzeum Łazienki Królewskie
e-mail: marianna.otmianowska@lazienki-krolewskie.pl

dr Izabela Bukalska
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
e-mail: i.bukalska@uksw.edu.pl

W roku 2020 rozpoczęliśmy w Katedrze Socjologii Kultury UKSW program grantowy zatytułowany „Społeczna odpowiedzialność publicznych instytucji kultury – przykład muzealnictwa”. Podczas prowadzonych wywiadów indywidualnych (IDI) oraz zogniskowanych wywiadów grupowych (FGI) w gronie polskim i międzynarodowym przeprowadzono kilkadziesiąt rozmów związanych z dokonującymi się współcześnie procesami uspołeczniania muzeów. Poszukiwano interpretacji wyrażenia „społeczna odpowiedzialność muzeów” oraz analizowano miejsce i rolę przypisywaną aktualnie edukacji muzealnej w perspektywie rozwoju muzealnictwa. Scenariusze wywiadów zakładały także pytanie dotyczące dostępności i inkluzyjności muzeów, zagadnień skierowanych ku szczególnym potrzebom, minimalizacji barier mentalnych, komunikacyjnych oraz infrastrukturalnych. Anonimowi respondenci reprezentujący zarówno pracowników muzeów jak i publiczność chętnie dzielili się spostrzeżeniami, a ich konkluzje mogłyby stanowić istotny wkład do wdrażanych czy aktualizowanych strategii oraz programów muzeów. Prowadzone w międzynarodowym środowisku badaczy i praktyków debaty wobec tytułowego zagadnienia uwzględniają perspektywę z wielu dziedzin, lecz jednak niezbyt często poddawane są warsztatowi socjologicznemu. Badania w tytułowym projekcie były prowadzone w paradygmacie interakcjonizmu symbolicznego. Wykorzystano elementy metodologii teorii ugruntowanej (MTU) i pracowano metodą ciągłego porównywania. Zastosowano triangulację metod, uwzględniającą analizę danych zastanych, indywidualne wywiady pogłębione (IDI) oraz wywiady fokusowe (FGI). Łącznie przeprowadzono 59 wywiadów indywidualnych (IDI) oraz 5 zogniskowanych wywiadów grupowych (FGI). W pierwszej kolejności przeprowadzono dwa wywiady grupowe w gronie polskim z dyrektorami i edukatorami, następnie dwa w gronie międzynarodowym oraz jeden wśród polskich edukatorów. W ramach projektu odbył się także gościnny wykład dr Bernadette Lynch zatytułowany “Challenging the unhelpful museum: radically changing museums to face up to our collective future”. Omawiając następnie wyniki badań zastosowano koncepcję społecznych światów T. Shibutaniego i A. Straussa. Podczas wystąpienia zostaną zaprezentowane wyniki badań, które można określić jako arenę dyskusji i negocjacji, na której toczy się debata między aktorami różnych sub-swiatów społecznego świata muzealnictwa wobec koncepcji muzeum dostępnego.

Zarządzanie dostępnością – wyzwania, dylematy, sposoby działania na przykładzie Muzeum Emigracji w Gdyni

mgr Marta Otrębska
Muzeum Emigracji w Gdyni
E-mail: m.otrebska@muzeumemigracji.pl

Celem wystąpienia jest omówienie zagadnienia zarządzania dostępnością na przykładzie Muzeum Emigracji w Gdyni. Autorka omawia działania zrealizowane przez instytucję w celu zwiększenia dostępności oraz przywołuje wyzwania, z jakimi mierzą się pracownicy w związku z wdrażaniem ustaw o dostępności. W dalszej części definiuje rolę koordynatora dostępności, jaką przyjęła instytucja, i analizuje narzędzia zastosowane w celu zwiększenia efektywności działań i wsparcia pracowników. Zastanawia się, jakie korzyści mogą płynąć z włączenia otoczenia organizacji w poprawę jej dostępności, i omawia je na przykładzie społecznego Zespołu ds. dostępności utworzonego przy Muzeum Emigracji w Gdyni.

Dostępność informacyjno-komunikacyjna w przestrzeni muzealnych wystaw – między teorią a praktyką

mgr Paulina Długosz
Uniwersytet Łódzki, Muzeum Miasta Łodzi
E-mail: paulina.d.dlugosz@gmail.com

Celem wystąpienia jest przedstawienie przebiegu badań prowadzonych w Muzeum Miasta Łodzi od października 2018 roku, dotyczących potrzeb i preferencji zwiedzających w obszarze stosowanych w przestrzeniach wystaw komunikatów językowych. Szczegółowej analizie został poddany ostatni etap badań ankietowych (n = 400). Jego głównym celem była ewaluacja wprowadzonych wdrożeń w zakresie włączania w obręb wybranych wystaw stałych nowego schematu i stylu tekstów towarzyszących obiektom na ekspozycjach, przeprowadzona pod kątem ich adekwatności wobec wymagań publiczności. Głównym problemem prowadzonego *action research* była próba odpowiedzi na pytanie, jak powinna wyglądać wzorcowa formuła komunikatu językowego w muzeum, który nie tylko spełniałby funkcje informacyjne czy edukacyjne, ale który poprzez swoją strukturę i sposób przekazu mógłby stać się narzędziem wspierającym inkluzję kulturalną i społeczną odbiorcy, a także realizować postulaty projektowania uniwersalnego.

Zarządzanie usługami kulturalnymi w kontekście dostępności na przykładzie Muzeum Armii Krajowej w Krakowie

mgr Mateusz Gawlik
Muzeum Armii Krajowej w Krakowie
E-mail: mateuszgawlik@gmail.com

Zarządzanie usługami kulturalnymi dla osób z niepełnosprawnościami stanowi nadal słabo zgłębiany temat w naukach o zarządzaniu, zwłaszcza z perspektywy współczesnej roli muzeum. Przedmiotem referatu jest przedstawienie jak przebiega proces tworzenia oferty kulturalnej dla osób ze szczególnymi potrzebami oraz na jakie bariery natrafia instytucja kultury podczas wdrażania dostępności. Autor referatu wyjaśnia jakie motywatory kierują pracownikami i zarządzającymi. Ponadto wskazuje na wartość płynącą ze zrealizowanych projektów w wymiarze organizacyjnym, jaki z perspektywy indywidualnego pracownika. A także, jaką rolę odgrywa wykorzystanie perspektywy inkluzywnego podejścia w tworzeniu i realizacji opisywanej oferty dla muzeum we współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz grupami eksperckimi złożonymi m.in. z osób ze szczególnymi potrzebami. Autor w referacie przedstawi zarządzanie ofertą kulturalną ze szczególnymi potrzebami w Muzeum Armii Krajowej. Przedstawi przede wszystkim planowanie usług, ocenie ich dostępności, wyjaśni cele i przedstawi realizację projektów mających na celu zwiększenie poziomu dostępności w instytucji. W wystąpieniu autor skupi się zwłaszcza na praktycznym aspekcie wdrażania dostępności, w tym np. jej wpływu na pracowników. W związku z powyższym autor zadaje następujące pytania badawcze:

1. Jak przebiega zarządzanie ofertą kulturalną dla osób ze szczególnymi potrzebami z uwzględnieniem poszczególnych etapów?
2. Na jakie bariery natrafia instytucja kultury we wdrażaniu dostępności?
3. Jakie korzyści (wartość dodana) płyną z podejścia „inkluzywnego” dla muzeum?
4. W jakich obszarach podjęto działania mające na celu dostosowanie oferty do potrzeb osób niepełnosprawnych?
5. Jaki wpływ na rozwój pracowników oraz co ich motywuje do wdrażania dostępności usług kulturalnych?

W celu uzyskania odpowiedzi na powyższe pytania badawcze autor zdecydował się na dokonanie analizy studium przypadku. Na potrzeby referatu przeprowadzono wywiady ustrukturyzowane z pracownikami muzeum, w tym kadrą zarządzającą oraz realizującą wybrane projekty. Również wywiad z koordynatorką ds. dostępności w wybranej instytucji kultury pozwolił na dokonanie oceny dostępności muzeum oraz opracowanie rekomendacji. Uzupełniono je wywiadami z ekspertami merytorycznymi, z którymi konsultowano efekty realizowanych projektów. Warto podkreślić, że byli oni równocześnie potencjalnymi beneficjentami, w związku z posiadanymi niepełnosprawnościami słuchu oraz wzroku. Również zastosowano obserwację uczestniczącą podczas prowadzonych warsztatów dla osób z autyzmem, z której wnioski uzupełniono rozmową z opiekunką grupy.

Osoby ze szczególnymi potrzebami w przestrzeni muzeum – wybrane problemy w zarządzaniu różnorodnością. Studium przypadku

dr hab. Anna Drożdż, prof. UŚ
Uniwersytet Śląski
E-mail: anna.drozd@us.edu.pl

Celem wystąpienia jest prezentacja wniosków dotyczących sposobów, jakie wykorzystują niewielkie instytucje kultury by zaspokoić różnorodne (w tym szczególne) potrzeb swych odbiorców. W proponowanym referacie zostaną omówione wyniki badań prowadzonych w Muzeum Śląska Cieszyńskiego w Cieszynie, których celem było uzyskanie wiedzy na temat oceny dostępności badanej jednostki zarówno z perspektywy zwiedzającego jak i pracownika badanej instytucji. Zasadniczym problemem badawczym było rozpoznanie, czy i w jakim stopniu badana instytucja uwzględnia w swej działalności osoby ze szczególnymi potrzebami, jak oceniają przygotowanie placówki jej pracownicy – zarówno merytoryczni, jak i administracyjni. W prowadzonych badaniach pod uwagę wzięto dostępność architektoniczną, komunikacyjno-informacyjną i cyfrową. Wyniki tych badań umożliwiły sformułowanie wniosków dotyczących rodzaju działań podejmowanych w celu zwiększenia dostępności, ich charakterystyki oraz wiedzy na temat sposobu zarządzania dostępnością a także wskazanie trudności, które uniemożliwiają/utrudniają proces udostępniania badanych obiektów i ich zbiorów zwiedzającym. W działaniach eksploracyjnych wykorzystano metodę *case study*. Badania terenowe miały charakter wywiadu ustrukturyzowanego i zostały przeprowadzone w oparciu o kwestionariusz wywiadu, które uzupełniła obserwacja uczestnicząca (zwiedzanie obiektu i rozpoznanie strony internetowej muzeum). W rozmowach brało udział pięcioro pracowników muzeum zatrudnionych w różnych działach reprezentujących zarówno dział administracyjny: informatyczny i księgowość, jak i działy merytoryczne: etnografii, naukowo-oświatowy. Efektami przeprowadzonych badań są charakterystyka osób najczęściej odwiedzających muzeum w ocenie pracowników jednostki oraz narracje tychże pracowników, wskazujące na ich własne doświadczenia związane z dostępnością. Ich opracowanie umożliwiło sformułowanie wniosków dotyczących barier obiektywnych – pozaludzkich i subiektywnych – mentalnych, utrudniających dostęp dla osób ze szczególnymi potrzebami do obiektów, ich zasobów i oferty. Jednym z wniosków jest także rozpoznanie sposobu zarządzania dostępnością przyjętego przez kadrę zarządzającą.

**SESJA III JAKIEJ
DOSTĘPNOŚCI
POTRZEBUJEMY?**

Dostępność instytucji kultury w kontekście przemian w zachowaniach uczestników kultury wynikających z wirtualizacji życia społeczno-gospodarczego

dr hab. Magdalena Sobocińska, prof. UE
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Szkoła Filmowa w Łodzi
E-mail: magdalena.sobocinska@ue.wroc.pl

Na uczestnictwo w kulturze wpływa bardzo wiele czynników. Nie są to tylko atrybuty samego dzieła, ale również kontekst społeczny, psychologiczny jego odbioru oraz poziom wrażliwości i kompetencje uczestników kultury. Nie można pomijać także różnych wymiarów dostępności oferty instytucji kultury, a w tym m.in. o charakterze ekonomicznym, a także informacyjno-komunikacyjnym. Mając na uwadze postępującą wirtualizację życia społeczno-gospodarczego i intensyfikujące się relacje między kulturą a technologią szczególnego znaczenia nabiera dostępność instytucji kultury w Internecie. Jest to tym ważniejsze, że następuje przyspieszenie tempa transformacji technologicznej i dokonuje się samoczynny (bez decydującego wpływu człowieka) wzrost znaczenia techniki, który wyraża się tym, iż technologia osiągnęła taki etap rozwoju, że jedno rozwiązanie technologiczne przekłada się na powstanie szeregu kolejnych. Należy zauważyć, że z jednej strony uczestnictwo w kulturze podlega wirtualizacji, a z drugiej znajdujące zastosowanie w tej sferze nowe technologie sprawiają, że od lat przeobrażeniom podlegają procesy tworzenia, dystrybucji i promocji sztuki. Nowe technologie poszerzają bowiem możliwości realizacji wizji i koncepcji artystycznych, a także prowadzenia działań marketingowych. Proces badawczy został ukierunkowany na udzielenie odpowiedzi na wynikające z luki badawczej pytania:

1. W jaki sposób uczestnicy kultury oraz osoby zarządzające podmiotami zaliczanymi do sfery kultury postrzegają zmiany w sztuce dokonujące się pod wpływem rozwoju nowych technologii?
2. Jaki jest zakres wykorzystania nowych technologii w procesie zarządzania wartością dla uczestnika kultury, warunkujący dostępność oferty instytucji kultury w Internecie?
3. Jakie działania marketingowe będą sprzyjały zwiększeniu dostępności instytucji kultury w kontekście postępującej wirtualizacji życia społeczno-gospodarczego?

Kierując się tym, że wiedza uzyskana dzięki efektowi triangulacji jest pełniejsza niż w przypadku zastosowania tylko jednego podejścia badawczego, proces badawczy oparty został na: - studiach literatury, - analizie wyników badań jakościowych (trzech zogniskowanych wywiadów grupowych z uczestnikami kultury i ośmiu pogłębionych wywiadów indywidualnych z twórcami i osobami zarządzającymi instytucjami kultury), - analizie wyników 2 badań ilościowych (321 wspomaganym komputerowo wywiadów telefonicznych CATI, przeprowadzonych z przedstawicielami instytucji kultury, a także badań zrealizowanych z wykorzystaniem ePanelu wśród 1000 uczestników kultury).

BADANIA W SEKTORZE KULTURY

DOSTĘPNOŚĆ

Badania były częścią projektu „Nowe formy i technologie narracji” realizowanego w Szkole Filmowej w Łodzi w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Regionalna Inicjatywa Doskonałości” w latach 2019-2022, nr projektu 023/RID/2018/19.

Dekonstrukcja wizualności – o błędach „specjalnego” podejścia do uczestnictwa osób niewidomych w kulturze wizualnej. Wyimki z własnych doświadczeń animacyjno-badawczych

dr Bartek Lis
Centrum Kultury ZAMEK w Poznaniu
E-mail: b.lis@ckzamek.pl

Doczekaliśmy się momentu, gdy powodowani zwiększoną własną refleksyjnością lub nakłonieni zapisami szczegółowych ustaw, dokonujemy wzmożonych działań poszerzających dostępność prowadzonych przez nas projektów i wydarzeń. Na przykładzie własnych wieloletnich doświadczeń (jako animator kultury, badacz społeczny i socjolog) chciałbym przyrzeć się kilku kategoriom dyskursywnym i językowym pojawiającym się w narracjach o dostępności oraz upraktyczniających ją działaniach. Czym są „specjalne potrzeby”, „warsztaty integracyjne” oraz „kultura wizualna”, którą upowszechniamy w programie galerii, muzeum, domu kultury? Jakiego rodzaju pułapki i błędne ujęcia tematu mogą się z nimi wiązać? Czy wielozmysłowość doświadczania świata jest wystarczająco dobrze przez nas rozpoznana, zrozumiana i eksplorowana? To niektóre z kwestii, na które postaram się odpowiedzieć w swoim wystąpieniu. Odniesienia do analiz dotyczących pojęcia „grup dominujących” (w ujęciu Bourdieu i Passerona), klasowości i męskocentryczności będą stanowić pomocną ramę teoretyczną mojego wyводу. Referat, który mam zamiar wygłosić będzie zakotwiczony w doświadczeniach, które wywodzę z wieloletniej realizacji projektu sensualnych warsztatów zatytułowanych „Sztuka w ciemno”, które odbywają się przy okazji mnogich ekspozycji, i w których uczestniczą również osoby z niepełnosprawnościami wzroku.

Przeprojektowywanie rzeczywistości – skuteczne i nieskuteczne działania instytucji kultury w obszarze dostępności

mgr Agata Kępińska
Narodowe Centrum Kultury
E-mail: akepinska@nck.pl

W 2021 r. Narodowe Centrum Kultury zaprosiło instytucje publiczne do wspólnego przygotowania kolejnego numeru publikacji Rocznik Kultury Polskiej – nowy numer poświęcony został tematowi dostępności kultury. Autorzy, reprezentujący instytucje kultury, ministerstwa i podmioty publiczne, podzielili się zarówno danymi statystycznymi, jaki i opisem studiów przypadków, ilustrując kondycję sektora kultury z perspektywy działań podjętych na rzecz zwiększania dostępności w obszarach regulowanych przez ustawę o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. W artykułach niejednokrotnie uwzględniony został również nowy kontekst dostępności, wynikający z ograniczeń i wyzwań, jakie pojawiły się podczas trwającej pandemii COVID-19. Referat będzie próbą krytycznego podsumowania obrazu, jaki wyłonił się z relacji zaproszonych do współtworzenia Rocznika instytucji, a także wskazania kluczowych obszarów zmian i namysłu nad efektami podjętych interwencji. Istotną część wystąpienia stanowić będzie refleksja nad działaniami niszowymi, które uzmysławiają nam nowe wymiary dostępności i uwrażliwiają na potrzeby mniej oczywiste. Na koniec wystąpienia, podjęta zostanie próba odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób instytucje kultury mogą pełnić rolę „ambasadora” dostępności.

Tu zaczynają się schody

dr Magdalena Ochał
Kolektyw Badawczy
E-mail: magda.kolektyw@gmail.com

mgr Anna Woźniak
Mazowiecki Instytut Kultury
E-mail: a.wozniak@mik.waw.pl

Wystąpienie jest podsumowaniem najważniejszych wniosków z badania świadomości zagadnień związanych z dostępnością w instytucjach kultury z województwa mazowieckiego, które podjęliśmy w 2021 roku. Wśród wielu raportów z audytów i badań dotyczących dostępności brakowało nam materiałów dostarczających wiedzy o tym, jak traktują ją przedstawiciele instytucji podlegających ustawom o zapewnianiu dostępności (Ustawa, 2019a; Ustawa, 2019b), jak operacjonalizują termin dostępności na własne potrzeby, a w konsekwencji, w jakim zakresie przekładają go na zmiany, jakie przyjmują strategie działania i czego obawiają się w kontekście nowych regulacji. W ramach naszego badania, wiosną i latem 2021 roku, przeprowadziłyśmy 21 wywiadów pogłębionych w instytucjach kultury na terenie województwa mazowieckiego, zróżnicowanych pod względem wielkości miejscowości, w której się znajdują, oraz głównego obszaru działania. Badanie pozwoliło nam ustalić, że w instytucjach nie brakuje woli, społecznej wrażliwości i zapału do działania. Nie wystarczą one jednak do faktycznego zapewnienia wszystkim osobom możliwości uczestniczenia w kulturze. Przedstawiciele instytucji podzielili się z nami przede wszystkim dezorientacją w obrębie przepisów, definicji, wymagań i oczekiwań wobec podmiotów publicznych. Brakowało im wiedzy, możliwości skonfrontowania się z doświadczeniami innych oraz wiarygodnych punktów odniesienia w poszukiwaniu narzędzi służących dostępności. Wśród badanych były również podmioty bardzo zaawansowane we wdrażaniu dostępnościowych rozwiązań, znacznie wykraczających poza obowiązki, jakie nakładają ustawy, ale w tym tekście skupiamy się przede wszystkim na obszarach niepewności, stanowiących zdecydowaną większość badanych przypadków. Nasze podejście wynika z celu, dla którego podjęte zostały badania, jakim było zmapowanie braków i dostarczenie odpowiedzi stanowiących bazę podstawowej wiedzy dla instytucji będących na początku procesu tworzenia instytucji dostępnej.

**BADANIA
W SEKTORZE
KULTURY**

DOSTĘPNOŚĆ

SESJA IV

WDRAŻANIE

DOSTĘPNOŚCI

Lex specialis derogat legi generali, czyli w jaki sposób Ustawa o ochronie zabytków i Ustawa o muzeach wpływają na realizację zapisów Ustawy o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami w działalności muzeów na podstawie działań w Muzeum Zamkowym w Malborku

mgr Małgorzata Daniluk
Muzeum Zamkowe w Malborku
E-mail: m.daniluk@zamek.malbork.pl

Istotą rozważań w tym wystąpieniu będzie próba hierarchizacji dwóch podstawowych obowiązujących w pracy muzealnej aktów prawnych, czyli Ustawy z dnia 21 listopada 1996r., o Muzeach (Ustawa o Muzeach) oraz Ustawy z dnia 23 lipca 2003r., o Ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Ustawa o Zabytkach) w odniesieniu do Ustawy z dnia 19 lipca 2019 r., o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Ustawa o Dostępności) oraz wyzwaniach i problemach, jakie z tego wynikają na podstawie działań w Muzeum Zamkowym w Malborku. Temat Ustawy o dostępności pojawia się najczęściej, jako analiza i wykładnia jej poszczególnych artykułów. Obecnie nie jest dostępny kompleksowy komentarz prawny tak jak w przypadku innych dokumentów tej rangi. Nie ma też opublikowanych wyników badań, w jakim stopniu brak dostępności na poszczególnych obszarach w muzeach jest spowodowany wytycznymi Ustaw o ochronie zabytków i Ustawy o muzeach a w jakim innymi kryteriami. Ustawa o dostępności nałożyła na wszystkie podmioty publiczne obowiązek zapewnienia dostępności w trzech podstawowych obszarach, czyli architektonicznym, informacyjno-komunikacyjnym i cyfrowym. Muzea podlegają jej więc obligatoryjnie, ale należy pamiętać, że ich pracę pod względem organizacyjnym reguluje Ustawa o Muzeach a ze względu na specyfikę posiadanych zbiorów i prowadzoną działalność Ustawa o Zabytkach. W przypadku, kiedy kilka aktów prawnych oddziałuje na funkcjonowanie jakiejś instytucji to należy zastosować zasadę *legi generali*. Komentarze prawne wskazują, że w takiej pozycji względem Ustawy o Muzeach jest Ustawa o Zabytkach. Logiczne wydaje się więc, że w tej samej konstelacji należy umieścić Ustawę o Dostępności, która styka się z dwoma powyższymi aktami na kilku płaszczyznach. Ustawa o dostępności jest bardzo arbitralna i w zasadzie nakładając obowiązek zapewnienia odpowiednich warunków osobom ze szczególnymi potrzebami, co jest ze wszech miar właściwe i niepodlegające dyskusji nie daje zobowiązanemu do jej wprowadzenia dużego pola manewru, pozostawiając enigmatyczny zapis o dostępie alternatywnym. Przed jakimi wyzwaniami w tej sytuacji stają muzea i jakie mają możliwości działania, aby być w zgodzie ze wspomnianymi aktami prawnymi? Na jakie obszary działalności muzealnej Ustawa o dostępności wpływa najbardziej? Czy rozbieżności pomiędzy Ustawami będą swego rodzaju wytłumaczeniem na ograniczenia przy wprowadzaniu dostępności?

Idea zarządzania talentami a polityka różnorodności w świetle badań własnych

mgr Małgorzata Kaczmarek

Uniwersytet Łódzki

E-mail: malgorzata.kaczmarek@edu.uni.lodz.pl

Artyści są kluczowym zasobem teatrów i filharmonii, których wiedza i umiejętności są bezpośrednio angażowane w realizację celów organizacji. Zarządzanie talentem powinno jawić się więc jako jeden z ważniejszych obszarów zarządzania, ściśle powiązany ze strategią zatrudnienia i utrzymania talentów. Myślenie o orkiestrze jako „puli talentów” nie jest wprawdzie szeroko rozpowszechnione, co wynika z nowego spojrzenia na strategię zarządzania zasobami ludzkimi w organizacjach kultury. Szczególnie w kontekście wzrastającej różnorodności doświadczeń i oczekiwań pracowników warto zastanowić się nad powiązaniem i pogodzeniem polityk odpowiadających na indywidualne zapotrzebowania pracowników instytucji kultury z budowaniem wspólnych i spójnych wartości dla wszystkich. Pomocna może okazać się tu idea cichego przywództwa Henry’ego Mintzberga, która w rozważny i pełen szacunku sposób m.in. umożliwi rozwój talentów w organizacji. Celem wystąpienia jest ukazanie zjawiska zarządzania talentami w kontekście nieuchronności wprowadzania polityki różnorodności do instytucjach kultury. Wystąpienie oparte jest na wynikach badań przeprowadzonych w pierwszej połowie 2022 roku na 10 dyrygentach/dyrygentkach w Polsce, pełniących jednocześnie funkcje administracyjne. W ramach badania jakościowego, opartego na założeniach teorii ugruntowanej, przeprowadzono 10 wywiadów pogłębionych. Zamierzeniem badawczym było znalezienie odpowiedzi na pytanie: jakie metody i koncepcje zarządzania są wykorzystywane w pracy z orkiestrą? Rezultat badań wskazał na zarządzanie talentem jako jeden z istotnych komponentów zarządzania zespołem orkiestrowym, które w wielu aspektach może odpowiadać na wyzwania polityki różnorodności w instytucjach kultury. Jednak zarówno zarządzanie talentem, jak zarządzanie różnorodnością wymagają odpowiedniej kultury organizacyjnej oraz właściwych decyzji systemowo-strukturalnych. Ich wprowadzanie wiąże się nie tylko z pokonywaniem mentalnych barier, ale również aplikowaniem dobrych praktyk opartych na wzajemnym zrozumieniu i respekcie. Poszanowanie różnorodności, rozumianej jako dostrzeżenie różnic między ludźmi w organizacji, staje się wówczas warunkiem koniecznym budowania polityki wewnętrznej dostępności organizacji.

Od dostępności do inkluzywności. Cricoteka otwarta – studium przypadku

mgr Barbara Pasterak

E-mail: pasterak@cricoteka.pl

Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora CRICOTEKA w Krakowie

mgr Izabela Zawadzka

Uniwersytet Jagielloński

E-mail: izabela.zawadzka@doctoral.uj.edu.pl

Referat jest poświęcony programowi Ośrodka Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora CRICOTEKA w Krakowie i procesowi dostosowywania go do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Od 2016 roku Cricoteka konsekwentnie realizuje szereg działań, które sprawiły, że obecnie jest przywoływana jako jedna z instytucji o najlepiej budowanym programie dostępnym. Artykuł pokazuje ewolucję sposobów programowania działań instytucji oraz wykorzystywane narzędzia. Skupia się na programie „Cricoteka otwarta” realizowanym od 2019 roku.

W ugruntowaniu pozycji Cricoteki jako instytucji dostępnej kluczową rolę pełnił jej zespół. To oddolne działania i systematyczna praca wewnątrz organizacji wzmocniła świadomość i wytworzyła warunki do szukania nowych narzędzi włączających szersze kręgi odbiorców. W zakresie dostępności Cricoteka korzystała z narzędzi, które można określić jako przynależące instytucjom partycypacyjnym, włączając w proces programowania osoby z niepełnosprawnościami jako ekspertów i współtwórców działań. Interesujący jest kierunek przejścia od budowania dostępnej oferty edukacyjnej do opracowania inkluzywnego programu performatywnego współtworzonego przez osoby z niepełnosprawnościami.

Artykuł odpowiada na szereg pytań badawczych, z czego najważniejsze jest rozpoznanie różnicy między instytucją dostępną a inkluzywną, wykorzystanie narzędzi tworzących program partycypacyjny do działań włączających grupy ze specjalnymi potrzebami oraz sposoby wirusowania świadomości w obrębie instytucji.

Pisząc ten tekst, autorki korzystają z obserwacji uczestniczącej. Obie pracowały (lub nadal pracują) w Cricotece, Barbara Pasterak jest główną inicjatorką działań dostępnych, a Izabela Zawadzka była koordynatorką oraz realizatorką programu performatywnego. Autorki wspólnie – i każda osobno – brały udział w procesie otwierania instytucji na nowe potrzeby. Ich perspektywy uzupełniają się w konstruowaniu narracji o ewolucji organizacji. Dodatkowe źródło informacji stanowią ewaluacje procesów dostępnych, przeprowadzane w instytucji, rozmowy z uczestnikami wydarzeń oraz innymi pracownikami, biorącymi w nich udział.

Dostępność: zmiana w instytucji, zmiana na widowni na przykładzie 10. Edycji Festiwalu Kultury bez Barrier

Anna Żórawska

Fundacja Kultura bez Barrier

E-mail: ania@kulturabezbarier.org

Robert Więckowski

Fundacja Kultura bez Barrier

E-mail: robert@kulturabezbarier.org

Wdrażanie dostępności jest procesem angażującym i zmieniającym nie tylko pracowników konkretnych instytucji kultury, ale również, stałą i okazjonalną, publiczność korzystającą z oferty wydarzeń bez barier. Od 10 lat Festiwal Kultury bez Barrier jest największym w kraju przedsięwzięciem intensyfikującym ilościową obecność wydarzeń dostępnych w codziennej ofercie różnych instytucji kultury. Jest to czas, w którym zarówno artyści, jak i pracownicy oraz menadżerowie kultury spotykają częściej, niż zwykle, na organizowanych przez siebie wydarzeniach widzów ze szczególnymi potrzebami; spotykają, ponieważ chcą ich spotkać, ponieważ z własnej woli przygotowują dostępne wydarzenia i zgłaszają je do programu festiwalu. Istotnym aspektem jest przy tym fakt, że wydarzenia te mają charakter w pełni otwartych, każdy może wziąć w nich udział, nie tylko osoby z konkretnymi, szczególnymi potrzebami. To zaś sprawia, że publiczność, przybywająca na te wydarzenia, jest również nietypowa, jest znacznie bardziej zróżnicowana, niż na co dzień. W referacie przedstawimy wybrane, naszym zdaniem najbardziej charakterystyczne i determinujące praktykę organizowania wydarzeń kulturalnych, przykłady wdrażania dostępności, które były katalizatorami zmian jakościowych zarówno wewnątrz IK, jak i w gronie publiczności. Podstawą referatu będą informacje zebrane od przedstawicieli, zaangażowanych w 10. FKbB instytucji kultury, którzy odpowiedzieli na pytania w ramach ankiety internetowej. Informacje z ankiety zostaną uzupełnione spostrzeżeniami poczynionymi w ramach obserwacji uczestniczących oraz wywiadów swobodnych, prowadzonych z wybranymi osobami z publiczności, biorącymi udział w dostępnych wydarzeniach kulturalnych.

SESJA V

TWORZENIE

DOSTĘPNYCH

TREŚCI

Uwarunkowania dostępności kina i ograniczenia narzędzi niwelowania barier dla osób starszych na przykładzie aplikacji „Kino dostępne”

mgr Monika Hapek

Uniwersytet Jagielloński

E-mail: monika.hapek@uj.edu.pl

dr Marta Materska-Samek

Uniwersytet Jagielloński

E-mail: m.materska-samek@uj.edu.pl

Kino jako połączenie obrazu i dźwięku jest medium złożonym i mocno oddziałuje na odbiorcę. Istotne jest nie tylko jego znaczenie dla kultury europejskiej, budowania naszej tożsamości i rozwoju społeczności lokalnych, ale może ono także mieć wartość terapeutyczną, dlatego zapewnienie dostępności kina dla osób starzejących się jest ważnym wyzwaniem. W niniejszym wystąpieniu dokonano przeglądu narzędzi wspomagających dostępność kina, omówiono uwarunkowania ich zastosowania w kinach studyjnych oraz zaprezentowano badania stopnia użyteczności narzędzia w postaci aplikacji mobilnej Kino dostępne (*user experience*, UX). Badanie UX obejmowało zarówno proces przygotowania do seansu, jak i samą projekcję filmu. Udział w nim, poza zaproszonymi uczestnikami, wzięł moderator, którego zadaniem było prowadzenie badania i nadzór nad jego przebiegiem, oraz dwóch obserwatorów. Po seansie przeprowadzono zogniskowany wywiad grupowy z uczestnikami. Wyniki badań zebrane na grupie 18 osób obejmują techniczne, a także psychologiczne aspekty korzystania z narzędzia oraz jego wpływu na percepcję filmu. Jak wykazano, jedną z trudniejszych do pokonania przeszkód uczestnictwa w seansach z wykorzystaniem aplikacji są niewystarczające kompetencje cyfrowe, przyczyniające się do pogłębienia wykluczenia badanej grupy.

Wyzwania audiodeskrypcji zabytkowej architektury na przykładzie projektu Multisensoryczne UNESCO oraz Królewski Biecz. Studium przypadku

mgr Anna Franik
Fundacja Pełni Kultury
E-mail: regina@pelnikultury.pl

mgr Regina Mynarska
Fundacja Pełni Kultury
E-mail: anna@pelnikultury.pl

Fundacja Pełni Kultury od 2017 roku prowadzi projekty związane z ochroną i promowaniem zabytków, w szczególności wpisanych na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. W ramach działań przygotowuje różne usługi dostępnościowe dostosowane do osób z niepełnosprawnościami. Wyjątkowo trudnym wyzwaniem jest audiodeskrypcja zabytkowej architektury, będącej ważną częścią dziedzictwa kulturowego. Audiodeskrypcja jest stosunkowo nową dziedziną, a problem opisu wizualnego brył budynków bardzo rzadko praktykowanym. To zagadnienie wiąże się również z przeprowadzaniem spacerów i zwiedzaniem zabytków. A przecież to właśnie bezpośredni kontakt z dziedzictwem jest najważniejszy i przynoszący najpełniejsze zrozumienie jego istoty. W czasie prezentacji prelegentki podzielą się przemyśleniami dotyczącymi specyfiki pisanie tekstów audiodeskrypcji architektury oraz porównają ją do opisu innych obiektów. Przedstawią etapy przygotowania spaceru miejskiego dostępnego dla osób z niepełnosprawnością wzroku, uwzględniając proces zapraszania uczestników i budowania grupy odbiorców, kwestie techniczne i logistyczne. Przedstawią przykład spaceru miejskiego z audiodeskrypcją i poznaniem dotykowym po zabytkach Biecza. Na koniec podzielą się refleksjami i sugestiami, porównując tekst audiodeskrypcji obiektu architektonicznego ze scenariuszem dostępnego spaceru.

MocNI – dostępne podcasty. O praktyce badań włączających i tworzeniu treści dostępnych i ciekawych dla osób z niepełnosprawnością intelektualną

mgr Celina Kamecka- Antczak
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
E-mail: celka.kamecka@gmail.com

Tworzenie treści kulturowych dostępnych dla osób z niepełnosprawnością intelektualną zwykle skupia się tylko na kwestii standardów dostępnego formatu. Istotnym elementem (celem) kultury jest jednak także po prostu rozrywka lub indywidualny rozwój zgodny z indywidualnymi preferencjami i zainteresowaniami. Biorąc pod uwagę wciąż dominujący w Polsce segregacyjny model edukacji (i dalej życia dorosłego) osób z niepełnosprawnością intelektualną wiele treści kultury popularnej jest nie tylko nie dostępna pod względem formatu ale także pod względem treści, często nie będącej doświadczeniem osób z niepełnosprawnością intelektualną. Warto także zauważyć, że standardy dostępności dla ONI przewidują tworzenie materiałów pisanych i wizualnych. Nie dotyczą przekazu radiowego: słuchowisk, podcastów. Obowiązują dla treści formalnych: zawartości stron www, przekazu informacyjnego, nie podlegają zaś refleksji w kontekście treści o charakterze rozrywkowym. Celem realizacji projektu badań partycypacyjnych MocNI – dostępne podcasty było stworzenie formatu „łatwego do słuchania” (na wzór istniejącego standardu *easy to read*) oraz opracowanie obszarów zagadnień i treści edukacyjno-rozrywkowych atrakcyjnych dla młodych osób z niepełnosprawnością intelektualną. Rezultatem projektu było przygotowanie treści dwóch sezonów słuchowiska radiowego. W projekcie udział wzięło 8 młodych – dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną w charakterze ekspertów, konsultantów i twórców. Opracowane słuchowisko dotyczyło wskazanych przez uczestników jako interesujące obszarów: wyzwań życia codziennego, spraw obyczajowych, pełnienia ról dorosłości. Zgodnie z sugestiami uczestników treści o charakterze serialu radiowego uzupełnione zostały o komentarz edukacyjny odpowiadający na ich potrzeby z zakresu zdobywanej wiedzy i umiejętności. Całość materiału została nagrana w opracowanym podczas trwania projektu formacie „łatwym do słuchania”. Efektem projektu było także opracowane przewodnika umożliwiającego innym autorom tworzenie dostępnych treści audio. Referat dotyczyć będzie zastosowanej metody badawczej (badania partycypacyjne z udziałem ONI) oraz jej rezultatów w obszarze tworzenia przekazu kulturowego dostępnego zarówno pod kątem formatu jak i treści dla osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Praktyczne rozwiązania dostępnościowe na przykładzie wydarzenia „Dotknij Kultury”

mgr Marta Bylica

Dział ds. Osób Niepełnosprawnych Uniwersytetu Jagiellońskiego

E-mail: marta.bylica@uj.edu.pl

Wystąpienie będzie praktycznym spojrzeniem na kwestię wydarzenia uwzględniającego potrzeby osób z niepełnosprawnościami. Będzie ono pokazywać drogę, jaką przeszliśmy jako Dział ds. Osób Niepełnosprawnych UJ na przestrzeni wielu lat, starając się odpowiedzieć na oczekiwania odbiorców z różnorodnymi potrzebami, w kontekście wydarzenia dla nich dostępnego. Dostępność to proces. To nie droga na skróty, a czasami trudna i wyboista ścieżka, ale warto ją przejść, aby mieć poczucie, że wydarzenia, które proponujemy innym są inkluzywne, satysfakcjonujące dla wielu uczestników, i może z nich korzystać każdy, bez względu na wiek, poglądy, narodowość czy niepełnosprawność. Takim wydarzeniem było „Dotknij Kultury” – przedsięwzięcie cyklicznie organizowane w latach 2012-2019 przez Dział ds. Osób Niepełnosprawnych we współpracy z Muzeum UJ Collegium Maius. Wydarzenie to było realizowane na długo przed czasem, w którym zaczęły obowiązywać ustawy: o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami i o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych. Już wtedy, w 2012 roku, jako organizatorzy, dbaliśmy o zapewnianie dostępności wydarzenia. Było to działanie pionierskie w tamtym czasie, w naszym przekonaniu słuszne, bardzo potrzebne i zwracające uwagę na problem braku równego dostępu do kultury. Referat będzie odnosił się do wielu rozwiązań zastosowanych podczas ośmiu edycji „Dotknij Kultury”. Zostaną zaprezentowane rozmaite adaptacje uwzględniające percepcję osób z niepełnosprawnością wzroku, wykonane różnymi technikami, takie jak makiety dotykowe, repliki słynnych eksponatów z zasobów Muzeum UJ Collegium Maius oraz ich audiodeskrypcje, wydruki w grafice wypukłej na papierze puchnącym oraz towarzyszące im opisy, konstrukcje przestrzenne do zapoznawania dotykowego. Oprócz przedstawionych adaptacji dzieł sztuki zostanie podkreślona rola tłumacza języka migowego oraz dostępność architektoniczna miejsca, w którym odbywa się wydarzenie.

**SESJA VI JAK
ZADBAĆ
O SZCZEGÓLNE
POTRZEBY?**

Wolontariat a dostępność. Oczekiwania wolontariuszy i wyzwania organizacji

dr Katarzyna Plebańczyk
Uniwersytet Jagielloński
E-mail: katarzyna.plebanczyk@uj.edu.pl

Joanna Kot
Uniwersytet Jagielloński
E-mail: j.kot@student.uj.edu.pl

Małgorzata Fałda
Uniwersytet Jagielloński
E-mail: malgorzata.falda@uj.edu.pl

Wolontariat rozumiany jako dobrowolna i świadoma praca na rzecz innych ludzi czy społeczeństwa rozwija się w Polsce od wielu lat. Od 1990 roku pojawiał się najczęściej w kontekście tworzących się organizacji pozarządowych, w 2003 r. został uregulowany prawnie. Współcześnie działają ogólnopolskie i regionalne centra wolontariatu, a co piąty Polak bywa wolontariuszem. Wolontariat wynika z chęci angażowania się w działania społecznie pozytywne, ale bywa również sposobem na wzięcie udziału w wydarzeniach, które są trudno dostępne czy jest trampoliną rozwoju kariery zawodowej. Dla wielu organizacji wolontariusze bywają po prostu tanią siłą roboczą, ale również coraz więcej jest takich, które zauważają, że dzięki ich zaangażowaniu organizacje są w stanie realizować zakładane cele, że wolontariusze wspierają budowanie ich wizerunku oraz tworzą konkretną społeczność.

Przywołane konteksty stały się podstawą badań zrealizowanych w latach 2020-2022 w zespole prowadzonym przez dr Katarzynę Plebańczyk (Instytut Kultury) oraz studentki – praktykantki i wolontariuszki: Małgorzatę Fałdę, Joannę Kot, Katarzynę Majtykę i Urszulę Ziętek. Celem badań było przyjrzenie się jak funkcjonuje współcześnie wolontariat w Polsce, jakie są jego popularne formy, jak osiągane są (lub nie), cele organizacji i wolontariuszy, jakie są ich relacje i jak są budowane i wspierane. Celem dodatkowym było również tworzenie i promowanie katalogu dobrych praktyk, mającego pomagać w budowaniu dobrego wolontariatu. Badania zostały zrealizowane przy pomocy metod mieszanych, objęły badanie ilościowe (kwestionariusz) oraz jakościowe (wywiady indywidualne i grupowe) z wolontariuszami oraz koordynatorami wolontariatu. Jego wyniki ukażą się niebawem w przygotowywanej monografii naukowej.

W wystąpieniu na konferencji „Badania w sektorze kultury: dostępność”, prezentujemy część wyników, odnoszących się do jej przewodniego motywu, zwłaszcza, że wątek ten został przez zespół wyróżniony w postaci osobnego rozdziału w przygotowywanej publikacji. W prezentacji uwagę skupiamy na dostępności, obejmującą perspektywę organizacji

BADANIA W SEKTORZE KULTURY

DOSTĘPNOŚĆ

zatrudniających wolontariuszy, jak i samych wolontariuszy, w tym przede wszystkim w kontekstach rozumianych jako:

- dostępność wydarzeń/działań dzięki istnieniu wolontariatu
- dostępność do wolontariatu
- wolontariat w trakcie trwania pandemii covid-19.

Jak prowadzić badania odbiorców instytucji kultury ze szczególnymi potrzebami? – praktyczne wskazówki

dr Agnieszka Konior

Uniwersytet Jagielloński, stowarzyszenie Instytut Badań Organizacji Kultury – IBOK

E-mail: agn.konior@uj.edu.pl

dr Anna Pluszyńska

Uniwersytet Jagielloński, stowarzyszenie Instytut Badań Organizacji Kultury – IBOK

E-mail: anna.pluszynska@uj.edu.pl

Celem wystąpienia jest pogłębienie wiedzy na temat tego, czy projektowanie badań wśród odbiorców z niepełnosprawnościami może być oparte na koncepcji projektowania uniwersalnego oraz jakie wyzwania są z tym związane. W tekście staramy się odpowiedzieć na następujące pytanie badawcze: Jak prowadzić badania szczególnej grupy odbiorców instytucji kultury, jakimi są osoby z niepełnosprawnościami? Jako metoda badawcza zostało wybrane eksploracyjne studium przypadku dotyczące badań ankietowych „Uczestnictwo w kulturze osób z niepełnosprawnościami na terenie województwa małopolskiego”, w ramach którego dane gromadzono za pomocą obserwacji procesu badawczego oraz wywiadów z osobami, które pomagały nam promować ankietę wśród osób z niepełnosprawnościami. W toku badań ustaliłyśmy, że zaprojektowanie uniwersalnego narzędzia badawczego, dostosowanego do różnorodnych potrzeb odbiorców jest bardzo trudne. Na podstawie przeprowadzonych przez nas analiz udało się nam sformułować wskazówki dla osób, które samodzielnie chciałyby realizować badania wśród osób z niepełnosprawnościami.

Bariery mentalne i psychologiczne w uczestnictwie w kulturze

mgr Karol Wittels

Fundacja Obserwatorium

Referat dotyczy zagadnienia barier mentalnych i psychologicznych wpływających na uczestnictwo w kulturze. Pytania badawcze:

- Dlaczego część ludzi nie korzysta z oferty kulturalnej pomimo braku barier stanowiących efekt czynników zewnętrznych (np. bariery architektoniczne, bariery geograficzne, finansowe)?
- Dlaczego część ludzi nie korzysta z oferty kulturalnej pomimo, że potencjalnie niektóre wydarzenia wpisują się w ich gust i potrzeby związane uczestnictwem w kulturze, a szerzej czasem wolnym?

Nie znane mi są badania polskie dotyczące proponowanego zagadnienia. Koncepcja psychologii partycypacji kulturowej zaproponowana swego czasu przez prof. Krystynę Zamiarę czy teorie oparte na psychologii kulturowej dotyczą raczej wpływu otoczenia i kultury na psychologiczne reakcje czy wybory jednostek. Brakuje badań związanych z wpływem własnej samooceny na podjęcie decyzji o uczestniczeniu w danym wydarzeniu czy ofercie. Z pewnością wpływ na kształtowanie się takich postaw mają elementy związane z kapitałem kulturowym jednostki, jednak teoria ta nie wydaje się wystarczająca. Zaproponowana tematyka referatu nie stanowi bynajmniej podsumowania osobnego procesu badawczego, lecz jest efektem zebrania różnorodnych przypadków, które - niejako przy okazji – wypłynęły przy realizacji badań dotyczących uczestnictwa w kulturze. Prowadzone badania miały najczęściej charakter czysto użytkowy – były prowadzone na zlecenie i/lub we współpracy z różnego organizatorami wydarzeń kulturalnych i artystycznych. Najczęściej podczas realizacji wywiadów indywidualnych i grupowych, których celem było określenie potrzeb kulturalnych, ocena oferty bądź identyfikacja przyczyn nie korzystania z danej oferty. Zatem, choć materiał na którym opieram swój referat ma charakter badawczy, terenowy nie jest efektem systematycznej pracy badawczej opartej na jednolitych pytaniach badawczych, narzędziach i doborze próby. Zatem proponowane zagadnienie ma raczej charakter hipotezy badawczej, niż prezentacji wyników ugruntowanych systematycznymi badaniami. W ciągu ostatnich kilkunastu lat, spotkałem wiele przypadków osób, które deklarowały, że nie korzystają z oferty danej instytucji, gdyż jest ona „nie dla nich”. Jednak pytania pogłębiające nie potwierdzały, że samo wydarzenie jest odległe od ich gustów. Problem tkwił w czymś mało uchwytnym związanym deklarowanym „złym samopoczuciem” w przebywaniu w określonym miejscu i/lub wśród określonych osób. Pojawiały się pojęcia typu: zagubienie, zawstydzenie, zakłopotanie, a nawet poczucie lęku. Zebrane odpowiedzi postanowiłem zatem skonfrontować z psychologiczną koncepcją wstydu Rowlanda S. Millera, zgodnie z którą u podstaw zawstydzenia leży oczekiwanie na negatywną ocenę innych. Co ważne, obawa przed wstydem nie zawsze jest racjonalna i często wyprzedza samą sytuację. Można też zastosować propozycję Johna Sabiniego, który z kolei twierdzi, że w sytuacjach relacji

BADANIA W SEKTORZE KULTURY

DOSTĘPNOŚĆ

w grupie nie chodzi tyle o to, że dana osoba martwi się o to, że zrobi złe wrażenie *per se*, lecz że nie będzie wiedzieć jak się w danej sytuacji (i miejscu) zachować. Chciałbym postawić tezę, że takie zachowania choć często wynikają z poczucia niskiej samooceny opartej na niższym (niż u innych uczestników danego wydarzenia) kapitale społecznym i kulturowym, często nie mają podstaw w praktyce, lecz są efektem procesów psychologicznych związanych z niską samooceną. Takie zachowanie dotyczy zatem potencjalnie wszystkich grup społecznych, niezależnie od rzeczywistego poziomu wykształcenia, posiadanego kapitału kulturowego czy zamożności. Zgodnie z tym założeniem w każdej grupie społecznej mogą znaleźć się osoby, potencjalnie nawet zainteresowane uczestnictwem w kulturze, których nie ograniczają żadne zewnętrzne bariery, które jednak nie decydują się ostatecznie na ten krok ze względu na potencjalny dyskomfort jakim będzie przebywanie wśród ludzi których uważamy za lepszych, bardziej wykształconych, elokwentnych.

Pułapki (nie) dostępności instytucji kultury – czyli o konieczności badania potrzeb osób z niepełnosprawnościami

dr Dorota Żuchowska-Skiba
Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie
E-mail: zuchowska@agh.edu.pl

Beata Cichy
Muzeum Narodowe w Krakowie
E-mail: bcichy@mnk.pl

Paulina Gajoch
Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie
E-mail: pgajoch@student.agh.edu.pl

Iwona Parzyńska
Muzeum Narodowe w Krakowie

Jakub Studziński
Małopolski Instytut Kultury

Muzeum jako instytucja kultury pełni ważną rolę edukacyjną, dostarczając wiedzy i informacji w trakcie zwiedzania kolekcji muzealnych. Stanowi również przestrzeń dla spotkań ludzi, którzy mając podobne zainteresowania, przyczyniają się do budowania ich sieci społecznych i kapitału kulturowego. Dziś muzeum, jak każda instytucja stanęła wobec nowych wyzwań w obliczu pojawienia się konieczności szerokiego udostępnienia zbiorów oraz otwarcia się na różnorodnego odbiorcę. Przepisy prawa narzuciły podmiotom publicznym, konieczność wprowadzenia standardów dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. To sprawia, że dziś w ofercie muzealnej częściej możemy zobaczyć kolekcje i/ lub rozwiązania ułatwiające zwiedzanie osobom ze specjalnymi potrzebami oraz preferencjami. Nie zawsze te istniejące działania muzeum są zgodne z potrzebami zgłaszanymi przez osoby z niepełnosprawnościami. Nasz artykuł pokazuje, jakie osoby z niepełnosprawnościami zgłaszają potrzeby oraz jak oceniają rozwiązania ułatwiające dostępność wprowadzone w Muzeum Narodowym w Krakowie. Przeprowadzone badania potrzeb osób z niepełnosprawnościami prowadzone przez interdyscyplinarny zespół badaczek pozwolił odtworzyć działania ze strony muzeum są najbardziej cenione przez badane osoby z niepełnosprawnościami oraz poznać bariery i utrudnienia z którymi nadal się zmagają zwiedzający z niepełnosprawnościami.